

Дніпропетровський державний аграрний університет

ЛИТВИН Любов Мирославівна

УДК- 336.463.2:347.2/3

**АКЦІОНЕРНА ФОРМА ВЛАСНОСТІ
В ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД ДО
РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ**

08.01.01 — економічна теорія

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпропетровськ — 1997

00738011 (K)

Робота виконана в Київському університеті імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент Демківський Анатолій Васильович, Київський Університет ім.Тараса Шевченка, кафедра економіки природничих факультетів.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Батура Олександр Васильович**, завідувач кафедрою гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Дніпропетровської державної медичної академії.

кандидат економічних наук, доцент **Дедіков Олексій Іванович**, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, кафедра економічної теорії.

Провідна установа:

Київський національний економічний університет, кафедра політекономії облікових факультетів.

Захист відбудеться "23" листопада 1997 року о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.804.01 у Дніпропетровському державному аграрному університеті за адресою: 320027, м.Дніпропетровськ, вул. Ворошилова 25, ауд.706.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дніпропетровського державного аграрного університету за адресою: 320027, м.Дніпропетровськ, вул. Ворошилова 25.

Автореферат розіслано "19" вересня 1997 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

Макаренко П.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Після прийняття Конституції Україна вступила в новий історичний етап — докорінних суспільно-економічних перетворень.

Зміни, які здійснюються в Україні, носять радикальний соціально-економічний характер. Найважливіші з них відбуваються в базовому елементі будь-якої економічної системи — відносинах власності. Головним напрямом тут є розвиток різноманітних форм власності і форм господарювання, роздержавлення і створення багатокладної економіки, формування конкурентного ринку.

Різнманітність форм власності і форм господарювання — об'єктивне і закономірне явище, що впливає з реальної складності і багатоплановості економічного життя суспільства.

Життя показує: не зробивши людину власником, не відшукавши довгостроковий для кожної людини комплекс оптимальної взаємодії особистих, колективних і суспільних інтересів, а не миттєвий інтерес, ми не створимо високоефективну економіку. Тому основна мета здійснюваних нині перетворень — створити умови для економічної свободи виробників, відкрити простір для стимулів до праці, розвитку конкуренції і підприємництва.

В системі відносин власності важлива роль належить акціонерній формі. Це пояснюється структурними зрушеннями в сучасних продуктивних силах і новітніми тенденціями у розвитку науково-технічного прогресу в епоху постіндустріальної ери та факторах, що їх відображають. В економіці промислово-розвинутих держав приватне володіння засобами виробництва до теперішнього часу збереглося, в основному, лише в сфері малих форм організації виробництва і дрібного бізнесу. Провідні приватні виробничо-комерційні компанії, великі державні підприємства, велика кількість фірм монополістичного сектору мають форму акціонерних товариств (корпорацій). Злиття та поглинання підприємств, процеси приватизації, розвиток нових форм підприємництва, інтернаціоналізація власності в більшості здійснюється в акціонерній власності.

Зміни, які відбуваються в наш час в Україні, об'єктивно відображаючи наслідки виробничої гігантоманії, передбачають широкий розвиток акціонерного підприємництва. Важлива роль належить йому в проведенні приватизації середніх і великих державних підприємств, виникненню нових господарських структур, формуванню диверсифікаційних компаній, здійсненню заходів щодо

демонополізації економіки та ін. В акціонерні товариства нині перетворюються державні підприємства, кооперативи, банки та інші господарські установи. На цій основі отримує розвиток особлива, специфічна форма підприємництва та власності, яка у країнах з розвинутою економікою є провідною формою поєднання виробника із засобами виробництва.

Організаційно-правовий статус акціонерних товариств є необхідною передумовою перебудови вже розвинутої промислової структури України до такого рівня, щоб вона змогла виробляти конкурентоспроможну продукцію. Це пояснюється, насамперед, тим, що акціонування поступово створює організований фінансовий ринок і з його допомогою здатне вишукувати ресурси, необхідні для розв'язання завдань модернізації виробничого апарату на основі останніх досягнень науковотехнічного прогресу, що потребують значних витрат.

В зв'язку з цим, дослідження об'єктивних основ становлення та розвитку акціонерної форми організації суспільного виробництва, його змісту та еволюції набуває все більшої актуальності. В країнах з розвинутою ринковою економікою акціонерна справа існує вже більше трьох століть. Причому, як за змістом, так і за формами реалізації вона знаходиться в постійних змінах. Тому дослідження акціонерної форми підприємництва передбачає визначення її найбільш загальних, характерних для будь-якого етапу розвитку суспільства рис. Разом з тим, важливе значення належить аналізу еволюції суспільно-колективного характеру акціонерної власності, яка відбувалась на протязі тривалого періоду її існування. Якісні зміни в змісті акціонерного привласнення відбулись і в останнє десятиріччя.

В сучасних умовах особливого інтересу в Україні набуло питання про виділення раціональних елементів розвитку світової акціонерної форми з метою використання позитивного досвіду для створення змішаної системи економіки в нашій країні. Спеціальної розробки потребують питання специфіки початкового етапу становлення акціонерної власності. Розвиток акціонерного підприємництва в Україні вимагає прийняття багатьох практичних рішень. А для їх аргументованого обґрунтування потрібний поглиблений аналіз стану та перспектив розвитку акціонерної власності як в нашій країні, так і за кордоном.

Розгляду означених проблем присвячене дане дисертаційне дослідження. Саме ці обставини визначили вибір теми, її актуальність, теоретичну та практичну значимість.

Рівень дослідження теми дисертації. Вибір даної теми дисертаційного дослідження був до певної міри обумовлений тією обставиною, що питання розвитку акціонерної власності в економічній літературі минулого не одержало достатнього висвітлення. Лише деякі елементи акціонування, зокрема, природа дивіденду, участь трудящих в акціонерному привласненні, а також питання про суть та розвиток відносин власності висвітлювались і були адекватними реальним явищам цієї форми усупільнення процесу виробництва і розподілу.

Дослідженню цих проблем присвячені праці таких українських економістів як П.Гайдуцького, В.Голікова, С.Мочерного, В.Кудряшова, В.Черняка, А.Чухна, та інших.

Певний вклад у з'ясування окремих елементів акціонерної власності, а саме: її суті, основних функцій, початкових форм впровадження акціонерного підприємництва в країнах СНД зробили такі вчені, як В.Акімов, В.Давидов, Б.Алехин, Є.Дунаєв, В.Мусатов, М.Колесов та інші.

Такі питання як ринок цінних паперів, роздержавлення та приватизація, корпоратизація підприємств в зарубіжних країнах знайшли своє відображення в роботах Л.Енджела, Б.Бойда, Р.Фрідмана, А.Рапачинського та інших.

Відзначаючи позитивні напрацювання цих та інших авторів, слід підкреслити, що в економічній літературі дається розгорнутий ґрунтовний аналіз цих складних питань. Разом з тим, що стосується проблем пошуку оптимальних механізмів відродження акціонерної форми власності в нашій країні, то їх розробка тільки починається. І хоч повсюдно відчуваються труднощі, практика тут набагато випереджає теорію.

Подальше дослідження проблем функціонування і розвитку акціонерної власності в умовах сучасної економіки України має велике значення. Адже за допомогою цієї форми організації суспільного виробництва значно розширюються джерела нагромаджень, демократизуються форми управління виробництвом, зростає матеріальна зацікавленість учасників виробничих процесів у використанні речових факторів виробництва, робочого часу, у пробудженні та розвитку їх творчої ініціативи. Продаж частини акцій головного підприємства своїм суміжникам і постачальникам

гармонізує довготривалі виробничо-збутові, партнерські відносини, спеціалізацію і кооперування, прискорює міжгалузеве переливання капіталу і виробничих фондів.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин акціонерної власності, її розвиток та механізм реалізації. Дослідженню, зокрема, підлягають відносини між суб'єктами акціонерної власності з приводу привласнення результатів виробництва у різних сферах суспільного відтворення.

Об'єктом дисертаційного дослідження виступають економічні відносини акціонерних товариств, які утворились в Україні, і корпорації економічно розвинутих країн США, ФРН, Великобританії, Франції, а також сукупність відносин сучасних господарських і інших суб'єктів, які формують ринок цінних паперів України. Зокрема, конкретно-економічний аналіз здійснювався на матеріалах відкритого акціонерного товариства "Ватра" і виробничого об'єднання "Конвеєр".

Методологічна основа дослідження. Теоретичною і методологічною базою роботи є праці класиків економічної теорії, роботи вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань акціонерної власності.

Дослідження проводилося на основі використання методів наукової абстракції, системного підходу, аналізу та синтезу, порівняльного аналізу, наукового передбачення.

Інформаційною основою дисертаційного дослідження є нормативні документи України з досліджуваних питань та республіканські і місцеві статистичні матеріали.

Мета дисертаційного дослідження. Виходячи з досягнутого рівня теоретичної і практичної розробки проблеми, ставиться мета дослідити економічний зміст, еволюцію та особливості функціонування акціонерної власності в Україні, роль у подоланні процесу відчуження трудящих від засобів виробництва. В завдання роботи входить також виділення позитивних елементів світової акціонерної справи та розробка оптимальних підходів до використання їх в економіці України. Метою дослідження є розробка таких теоретичних положень, які можна було б використовувати на практиці для заснування акціонерних підприємств та вдосконалення їх структури в процесі розвитку.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні конкретні завдання:

— проаналізувати сучасний процес еволюції акціонерної власності з метою з'ясування рушійних механізмів розвитку і тих якісних змін, що спостерігаються у процесі її функціонування;

— визначити місце, роль і функції акціонерної власності в економічній системі сучасного ринкового господарства та особливості розвитку акціонерної власності в економіці України;

— дослідити досвід виникнення та об'єктивні основи функціонування державних корпорацій у розвинутих країнах світу, їх місце в економічній структурі суспільства;

— з'ясувати концептуально найбільш ефективні шляхи та економічні форми реалізації акціонерної власності в умовах роздержавлення і приватизації в Україні;

— розробити практичні рекомендації по проведенню акціонування державних підприємств і розвитку фондового ринку в Україні.

Наукова новизна дисертації полягає у наступному:

— розкриті роль і особливості функцій акціонерної форми власності в процесі формування змішаної економіки та запропоновано відобразити її у новій концепції викладання економічної теорії як специфічну за своїм соціально-економічним змістом форму власності, здатної скласти структурну основу реформованої національної економіки України;

— на основі аналізу діяльності акціонерних підприємств в Україні з'ясована недосконалість законодавчої бази, організаційно-правових форм заснування акціонерних товариств, загальних принципів акціонування, дана авторська оцінка цих проблем і сформульовані певні пропозиції щодо їх подолання;

— на основі узагальнення сучасної практики розкритий організаційно-господарський механізм реалізації акціонерної форми власності і сформульовані провідні напрями вдосконалення існуючих форм акціонерного підприємництва, ринкових курсів акцій і фондового ринку;

— вивчений зарубіжний досвід акціонування і показані ті його елементи, які можуть бути прийнятними в Україні при приватизації великих і середніх підприємств.

Теоретична цінність. Дисертаційна робота підготовлена як теоретичне дослідження проблем функціонування акціонерної власності в Україні, в якому значна увага автора концентрується на питаннях поняття та змісту, форм і методів реалізації акціонерної власності.

Матеріали дисертації дають можливість отримати досить цілісну уяву про процес здійснення як вітчизняного, так і зарубіжного акціонування підприємств.

Практичне значення роботи. Робота має цільову практичну спрямованість, оскільки основні положення і висновки дослідження мають важливе значення для організації регулювання розвитку акціонерних відносин в процесі проведення приватизації державних підприємств, вдосконалення законодавчих актів, які регламентують заснування і функціонування акціонерних підприємств в нашій країні.

Окремі положення роботи можуть бути використані безпосередньо на підприємствах, зокрема, при розробці проектів їх акціонування, вдосконаленні організаційної і управлінської структури акціонерних товариств, а також при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників, методичних розробок для студентів вузів з метою поглибленого вивчення основ акціонерної справи, і тих змін, які спостерігаються в даний час в економіці України.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та висновки дисертації знайшли відображення у 11 публікаціях, доповідались і обговорювались на засіданні кафедри економіки природничих факультетів Київського університету, а також заслуховувались на:

- регіональній науковій конференції "Проблеми національного відродження України" (Тернопіль, грудень 1991);
- республіканській науково-практичній конференції "До нової України — шляхом реформ" (Київ, березень 1992);
- всеукраїнській науково-практичній конференції "Культура та ринок" (Тернопіль, травень 1993).
- Першому Українсько-Польському симпозиумі "Проблеми трансформації в гуманітарній, соціально-економічній та науково-освітній сферах" (Тернопіль, червень 1997).

Структура дисертації. Повний обсяг дисертації — 199 сторінок. Дисертація містить 168 найменувань використаних джерел, 6 таблиць та 4 схеми. Загальне уявлення про дисертацію дає її зміст.

Вступ

Розділ 1. Виробничі відносини акціонерного сектору в системі ринкової економіки.

1.1. Суть та економічні функції акціонерної форми власності.

1.2. Виникнення та функціонування акціонерного

підприємництва в Україні.

Розділ 2. Економічний механізм реалізації акціонерної форми власності.

2.1. Сучасні форми управління акціонерними товариствами України і основні напрями вдосконалення.

2.2. Умови формування курсів акцій на фондовому ринку України.

2.3. Наукові засади і принципи вдосконалення розподілу прибутку акціонерного товариства.

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі показано значення досліджуваної проблеми, аргументовано актуальність теми, визначені мета, задачі, об'єкт, предмет і метод дослідження, розкрита наукова новизна дисертації, висвітлені апробація та структура роботи.

У першому розділі — "Виробничі відносини акціонерного сектору в системі ринкової економіки" — аналізується акціонерна власність, зокрема, форми і методи її реалізації, тенденції розвитку акціонерного підприємництва в період становлення ринкових відносин в Україні.

Відродження акціонерної власності в сучасний період визначається особливостями конкретно-історичного моменту, та перебудови структури виробництва. До факторів, які обумовили динамізм процесів створення акціонерних товариств і перетворення в акціонерні товариства підприємств інших форм власності можна віднести:

— розрив горизонтальних і вертикальних виробничих і торгових зв'язків і потреба у налагоджуванні нових міцних контактів за допомогою економічних важелів та ринкових механізмів;

— приватизація і необхідність піднесення ефективності гігантських статутних фондів акціонерних товариств, що створені на базі державних підприємств серед великої кількості інвесторів;

— конверсія і використання розроблених в воєнних галузях технологій в цивільних цілях;

— участь іноземного капіталу в перебудові економіки і бажання іноземних інвесторів знизити вплив ризику.

Розглядаючи місце акціонерної власності в економічних структурах, що створюються в Україні, в дисертації особлива увага приділяється ролі акціонерних товариств в розв'язанні сучасних соціально-економічних проблем України.

Акціонерне товариство — це товариство із статутним капіталом, утвореним шляхом випуску і продажу акцій, які здійснюють вільний обіг на ринку цінних паперів.

Формування і функціонування відносин акціонерної власності здійснюється шляхом випуску особливого виду цінних паперів — акцій. Акція — цінний папір без установленого терміну обігу, що засвідчує дольову участь у статутному фонді акціонерного товариства, підтверджує членство в акціонерному товаристві та право на участь в управлінні ним, дає право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства.

Місце, яке посядуть акції в нашому економічному розвитку, зазначається в дисертації, залежатиме від мети акціонування, функцій акціонерної власності, відповідних форм господарювання в умовах демонтажу монопольно-державної власності. До неекономічних чинників, що суттєво впливають на розвиток акціонерної власності та економіки в цілому, в першу чергу належить розробленість нормативно-законодавчої бази.

Акціонерна форма господарювання повинна: по-перше, сприяти утворенню ринку, оскільки забере у держави значну частину економіки і сформує нових власників; по-друге, організувати систему виробничо-господарських зв'язків між акціонерними товариствами; по-третє, створити реальних конкурентів великим державним підприємствам.

В сучасних умовах важлива роль, на нашу думку, належить трьом функціям акціонерної власності: фінансовій, контрольній і соціальній. Саме в них повинні проявитися позитивні риси акціонерної власності.

Практика функціонування акціонерних товариств показує, що для відносин акціонерної власності властивий цілий комплекс функцій і залежать вони від характеру задач, які стоять перед акціонерами. До основних функцій відносяться:

— мобілізація основних ресурсів (фінансових) з метою створення нових, чи розширення діючих виробництв;

- проведення гнучкого і оперативного переливу фінансових коштів між галузями з метою прискорення структурної перебудови і міжгалузевої інтеграції;

- здійснення контролю над управлінням і розпорядження власністю акціонерного товариства;

- привласнення акціонерами-власниками доходів від господарської діяльності;

- стимулювання високопродуктивної праці шляхом подолання відчуження робітників від засобів і результатів виробництва;

- залучення іноземних інвестицій для прискорення процесів входження до системи світового господарства і ефективного використання міжнародного поділу праці.

Історія розвитку акціонерних товариств свідчить про те, що ця форма господарювання має якості, які забезпечують її сталий розвиток протягом тривалого часу. До цих якостей належать:

- концентрація капіталу за рахунок випуску цінних паперів для реалізації масштабних проектів, забезпечення розвитку капіталомістких і наукомістких виробництв;

- неможливість вилучення з бізнесу коштів, які колись були в нього вкладені (до моменту ліквідації або банкрутства акціонерного товариства);

- обмежена відповідальність акціонерів по боргах підприємства, що послаблює наслідки невдалого ведення справи;

- публічність діяльності акціонерних товариств, що є органічним продовженням принципу обмеженої відповідальності;

- залучення до бізнесу широких верств населення, що не мають бажання або можливості займатися підприємництвом самостійно;

- фактична концентрація права приймати відповідальні рішення в руках кількох найбільших акціонерів, яка сприяє підвищенню ефективності управління.

Далі в дисертаційній роботі автор проаналізував особливості становлення та функціонування акціонерного підприємництва в Україні. Це дало змогу зробити такі висновки.

Відродження акціонерної справи в Україні пройшло в своєму розвитку два основних етапи. Перший охоплює період з 1987 року по 1990 рік. Другий почався з 1990 р. і триває до цього часу.

На першому етапі акціонерні товариства організовувались в спрощених, примітивних формах. За своєю сутністю вони не перетворювались в акціонерні, а залишалися державними підприємствами з використанням окремих елементів акціонування.

Практично була відсутня законодавча та нормативна база з питань акціонерного підприємництва. Крім того, відчувався опір державної влади колишнього СРСР процесу повноцінного відродження акціонерної форми господарювання.

На другому етапі певні зрушення в нормативно-правовому забезпеченні створили умови для розвитку справжніх акціонерних товариств. Зокрема, вони стали здійснювати емісію цінних паперів на всю величину статутного фонду, що не було характерно для першого етапу. Акціонерні товариства отримують повну самостійність у здійсненні господарсько-фінансової діяльності від органів державного управління. Починається обіг цінних паперів акціонерних товариств, що в свою чергу вимагає утворення повноцінно функціонуючого фондового ринку.

На основі проведеного аналізу дисертантом зроблена спроба систематизувати основні положення і поняття відносин акціонерної власності, проаналізувати набутий досвід і перспективи розвитку.

У другому розділі — "Економічний механізм реалізації акціонерної форми власності" — на основі аналізу широкого спектру теоретичного і статистичного матеріалу, досліджується вплив акціонерної власності на реформування існуючих соціально-економічних відносин. Зокрема, аналізується її роль у вирішенні проблем подолання відчуження робітників від засобів та результатів виробництва через відносини управління.

В процесі аналізу економічного механізму реалізації акціонерної форми власності, автор особливу увагу звертає на формування специфічної системи управління як всередині акціонерних підприємств, так і управління ними зі сторони суспільства, оскільки від управління залежить і ефективність виробництва і ступінь задоволення потреб громадян.

В умовах економічної реформи, яка передбачає розвиток економічних важелів управління, розширення зовнішньоекономічних відносин, виникає необхідність вивчення позитивного світового досвіду управління. На думку автора, певні елементи ефективного управління необхідно взяти на озброєння і в нашій країні.

Формування сучасної організаційної структури управління має забезпечувати вирішення двох головних завдань: перше — здатність підприємства ефективно виробляти і постачати споживачу високоякісні товари при постійному скороченні витрат виробництва; друге — здатність створювати нові вироби й швидко просувати їх на ринок.

Дисертант виділяє такі закономірності розвитку сучасних організаційних структур управління акціонерним підприємством:

- надання більшої автономії підрозділам за рахунок формування структур, орієнтованих на готовий продукт (створення "центрів продукту", "робочих центрів").

- розвиток дублюючих підрозділів в середині підприємства з метою створення елементів ринкової конкуренції.

- руйнування традиційних бар'єрів між підрозділами за рахунок створення командно-бригадних структур управління.

- створення різних неформальних об'єднань фахівців для впровадження новацій ("групи якості", тимчасові творчі колективи тощо).

- запровадження структур, які забезпечують соціальне партнерство на рівні підприємства (системи участі робітників у групах прийняття рішень, рада правління компанією і т.п.).

Утворення акціонерних підприємств вимагає використання нових принципів діяльності безпосередньо на підприємстві, що дозволяє створити нове економічне середовище функціонування підприємства на мікрорівні. До такого нового принципу організації діяльності насамперед слід віднести систему маркетингу.

Поява і розвиток системи маркетингу обумовлена зростанням можливостей сучасного виробництва, швидким поновленням продукції, яка випускається, частими і глибокими змінами в характері ринкового попиту, які ускладнюють процес реалізації продукції, посилюють конкурентну боротьбу.

Далі автор аналізує виробничу діяльність деяких акціонерних товариств республіки, зокрема, Львівське ВО "Конвеєр" та Тернопільське ВО "Ватра", і роль маркетингового управління на цих підприємствах.

Дисертант звернув увагу також на те, що шлях до ефективного управління в акціонерних товариствах не лише у вдосконаленні самого управління виробництвом і зацікавленості працівників у кінцевому прибутку, а й в загальному рівні менеджменту. Вміле використання менеджменту забезпечує збереження конкурентоспроможності на ринку, стабільну діяльність та прибутковість.

З переходом підприємств на акціонерну форму господарювання роль менеджменту особливо зростає. Нас цікавить насамперед виробничий менеджмент, який передбачає мету задоволення матеріальних і соціальних потреб членів суспільства через ринкові

відносини. Але ефективність виробничого менеджменту не може визначатися тільки мірою задоволення потреб. Не менш важливий економічний підхід, тобто якою мірою задоволені ці потреби. Інакше кажучи, про діяльність менеджера можна судити тільки за економічними показниками успіхів та невдач. Саме тут і відбувається злиття менеджменту-науки з менеджментом-практикою.

В умовах ринкової економіки концепція успішного і прибуткового розвитку підприємства стає домінуючою задачею, що ставиться перед керівництвом акціонерного товариства.

З поглибленням процесів роздержавлення і приватизації економіки, розширюється діяльність по випуску і обігу цінних паперів, відбувається формування особливого сегмента ринку — ринку цінних паперів. Сучасний період його становлення характеризується значними темпами зростання емісії цінних паперів, постійним збільшенням кола суб'єктів господарської діяльності, що виступають у ролі емітентів.

З формуванням повноцінного фондового ринку в Україні, підкреслює автор, відбуваються якісні зрушення в процесі акціонування: стимулюється випуск цінних паперів на пред'явника, здійснюється перелив грошових коштів до перспективних підприємств, змінюється структура акціонерів — власниками цінних паперів стає все більша кількість фізичних осіб, які в такий спосіб намагаються захистити свої заощадження від інфляції.

Не дивлячись на свою молодість, фондовий ринок України за своєю структурою все більше наближається до таких, які сформувалися за багато десятиліть в країнах з розвинутою ринковою економікою. Його головні діючі особи ті ж — емітенти, інвестори і фінансові посередники.

Фондовий ринок України, на нашу думку, має стати складовою частиною світового ринку фінансових ресурсів, надаючи іноземним інвесторам надійний механізм для здійснення портфельних інвестицій в нашу економіку. А для того, щоб акції українських компаній мали вільний вихід на світові фондові ринки, необхідно сформувати український індекс цінних паперів з наступним підтриманням його курсу.

У той же час подальший розвиток національного фондового ринку стримується рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів. Найголовнішими серед них є такі:

— кризовий стан управління економіки, високий рівень інфляції;

— відставання існуючої законодавчої та нормативноправової бази фондового ринку від розвитку реальних процесів на ньому;

— низька ефективність державного регулювання ринку цінних паперів;

— нерозвиненість первинного ринку та вторинного цінних паперів, незначна кількість операцій із похідними від цінних паперів;

— відсутність гарантій за операціями із цінними паперами, недовіра населення та його психологічна невідповідність до операцій на фондовому ринку;

— зuboжіння більшої частини населення, його низька купівельна спроможність, що заважає появі масового приватного інвестора;

— відсутність гарантій держави щодо захисту грошових заощаджень населення в тому числі й у цінних паперах.

Завершується дисертаційне дослідження аналізом проблеми розподілу прибутку акціонерних товариств.

В акціонерному товаристві, робітники, які стають акціонерами, починають отримувати у формі дивідендів частину прибутків, створених своєю ж працею. Це підвищує їх зацікавленість у впровадженні нових форм організації виробництва, посилює зв'язок робітника з результатами виробництва, сприяє більш ефективному використанню засобів праці, безпосередній участі в управлінні підприємством, тощо. Отже, утворення акціонерних товариств є кроком вперед на шляху демократизації відносин привласнення, тобто робітники починають перетворюватись із формальних в реальних господарів і співвласників підприємства. В умовах проведення роздержавлення та приватизації промисловості акціонерна форма спричинить докорінну зміну суб'єкту господарювання і власності. А це — одна із найважливіших передумов розвитку економіки України.

Механізм акціонування створює умови, за яких власники акцій, крім дивідендів, а також отримання акцій на пільгових умовах, залучаються до привласнення доходів в інших формах. Утворення фондових ринків, на яких вільно реалізуються цінні папери акціонерних товариств, приводить до виникнення особливої форми привласнення доходу — різниці між курсовою і номінальною вартістю акцій. За таких обставин доцільно більш активно використовувати ринок цінних паперів в процесі акціонування. Це прискорить застосування акціонерних форм і сприятиме залученню в цю сферу значно більшої кількості акціонерів. А це в свою чергу повинно прискорити проведення приватизаційних програм і створить

реальні передумови подолання процесу відчуження праці від власності.

У висновках дисертації робляться узагальнення щодо суті акціонерної власності, форм та методів її реалізації, впливу на перебудову виробничих відносин, а також даються практичні рекомендації формування раціональної структури акціонерної власності.

Зокрема, в дисертаційній роботі підкреслюється, що:

1. Акціонерна форма власності є специфічною за своїм соціально- економічним змістом, що найраціональнішим чином поєднує особисті, колективні і суспільні інтереси, підприємницьку ініціативу та стимули до продуктивної праці.

2. Акціонування підприємств веде до демократизації управління і створює умови для подолання відчуження трудящих від засобів та результатів виробництва.

3. Функціонування діючих акціонерних підприємств показує, що вони у власній виробничій діяльності дуже часто зустрічаються із серйозними труднощами правового, економічного та фінансового характеру. Саме тому одним із завдань реформ в Україні має стати вдосконалення законодавства.

4. З розвитком акціонування з'явилося багато структур, які професійно працюють на ринку цінних паперів. В перехідній економіці України започатковані лише основи первинного ринку і на початковому етапі становлення знаходиться вторинний ринок.

5. Власники цінних паперів реально перетворюються на суб'єктів економічної влади і для робітника-акціонера з'являється нова форма привласнення результатів виробництва (поряд із зарплатою) — у вигляді дивиденду.

У додатках даються схеми, таблиці, які автор використовував і аналізував у розкритті теми дисертаційної роботи.

Публікації автора на тему дисертації

1. Основи підприємницької діяльності: Навчальний посібник. А.А.Григорук, В.С.Лопух, Л.М.Литвин та ін. / за ред. А.А.Григорука, В.С.Лопуха. — Тернопіль, 1997. — с.17-29.

2. Бартошевська Л.М. Відродження акціонерних товариств на Україні // Матеріали регіональної конференції "Проблеми національного відродження України". — Секція II. Економічні

проблеми національного відродження. — Тернопіль:"Сфікс", 1991. — с.59-65.

3. Литвин Л.М. Деякі напрями розвитку сучасного менеджменту. // Науковий збірник історичного факультету Тернопільського пединституту. — Вип. 2. — част. 2. — Тернопіль, 1995. — с.59-62.

4. Литвин Л.М. Управління підприємством ринкового типу. // Науковий збірник "Україна на шляху до незалежності і демократії". — Тернопіль: ТОВ "Поліграфіст", 1996. — с.201-204.

5. Бартошевська Л.М. Роль акціонерного сектору у відтворювальній структурі валового національного продукту України. // Наукові дослідження аспірантів КДУ "Відтворювальна структура валового національного продукту України та економічний механізм його оптимізації". — КДУ, Київ, 1992. — Деп. N 1718 — Ук 92 від 21.10.1992. — 0,5 д.а.

6. Бартошевская Л.М. Акционирование производства: становление и развитие. // Науч. сб."Новые формы экономической жизнедеятельности предприятий и рынок.- КГУ, Киев, 1991. — Деп. в Укр. НДИНТИ, N 1307 — Ук 91 от 03.10.91. — 0,5 д.а.

7. Бартошевська Л.М. Проблеми відродження акціонерних форм господарювання на Україні. // Матеріали регіональної наукової конференції "Проблеми національного відродження України". — Тернопіль:"Сфікс", 1991. — с.94-96.

8. Бартошевська Л.М. Акціонерні товариства України: деякі проблеми становлення та розвитку. // Тези наук.-практ. конф. "Сучасний стан та перспективи розвитку економічної науки в Україні". — Тернопіль, СМП "Інфотек", 1992. — 0,3 д.а.

9. Бартошевська Л.М. Роль акціонерної форми господарювання на Україні. // Тези республ. наук.-практ. конф. "До нової України — шляхом реформ", 14-16. 03 1992. — НМК ВО Київ. — 0,3 д.а.

10. Бартошевська Л.М. Формування акціонерного привласнення на Україні. // "Відродження України: проблеми і перспективи". — Вип. 2. Становлення соціально-економічних відносин. Принципи державотворення. — Кіровоград, 1993. — с.30-31.

11. Литвин Л.М. Питання оперативного управління виробництвом. // Збірник тез Першого Українсько-Польського симпозиуму "Проблеми трансформації в гуманітарній, соціально-економічній та науково-освітній сферах". — Тернопіль, 16-20 червня 1997р. — с.98-99.

АНОТАЦІЯ

Литвин Л.М. Акціонерна форма власності в перехідний період до ринкових відносин в Україні. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук по спеціальності 08.01.01. — економічна теорія. — Дніпропетровський державний аграрний університет, Дніпропетровськ, 1997.

Дисертацію присвячено питанням формування і реалізації акціонерної власності. В дисертації досліджується значення акціонерної власності в подоланні відчуження трудящих від засобів та результатів виробництва. Показана структура діючого управління акціонерними товариствами і здійснюється пошук прогресивних управлінських ланок. Розглянуті особливості участі акціонерів в створенні передумов для максималізації прибутку. Сформульовані практичні рекомендації формування раціональної структури акціонерної власності в Україні.

Ключові слова: акціонерна власність, акціонерне товариство, цінні папери, фондовий ринок, прибуток, дивіденд.

АННОТАЦИЯ

Литвин Л.М. Акционерная форма собственности в переходной период к рыночным отношениям в Украине. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.01.01. — экономическая теория. Днепропетровский государственный аграрный университет, Днепропетровск, 1997.

Диссертация посвящена вопросам формирования и реализации акционерной собственности. В диссертации исследуется значение акционерной собственности в преодолении отчуждения трудящихся от средств и результатов производства. Показана структура действующего управления акционерными обществами и осуществляется поиск прогрессивных управленческих звеньев. Рассмотрены особенности участия акционеров в создании предпосылок для максимизации прибыли. Сформулированы практические рекомендации формирования рациональной структуры акционерной собственности в Украине.

Ключевые слова: акционерная собственность, акционерное общество, ценные бумаги, фондовый рынок, прибыль, дивиденд.

ANNOTATION

Litvin L.M. The joint-stock form of property in the period of transition to the market relations in Ukraine. — Manuscript.

Thesis for a candidate degree by speciality 08.01.01 — economic theory. — Dnipropetrovskiy Derzhavniy Ahrarniy Universitet, Dnipropetrovsk, 1997.

The Dissertation is dedicated to the problems of formation and realization of joint-stock property. It presents the investigation of the role of the joint-stock property in overcoming the estrangement of workers from means and results of production. In this research the author is showing the structure of the operating management of joint-stock companies and is seeking progressive administrative links. She has considered peculiarities of participation of shareholders in the process of creation of prerequisites for maximization of the benefit. In the given work practical recommendations as to formation of the rational structure of the joint-stock property in Ukraine are formulated.

Key words: joint-stock property, joint-stock venture, securities, stock market, benefit, dividend.

433530

АВ 38.500

Підписано до друку 12.09.1997 р.

Формат 60x90/16 друк. арк. 1,0

Тираж 100. Замовлення 2897

Відкрите акціонерне товариство "Патент"
294013, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 101